

ASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF ASIAN STUDIES

Cilt / Volume : 1
Sayı / Issue : 1
Güz / Autumn 2017

ISSN: 2602-2966

Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Hakemli Süreli Yayıncıdır
Bahar ve Güz olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.
The Journal of Asian Studies International Social Science, Peer-review Published
Spring and Autumn to be published two times a year.

KURULUŞ - ESTABLISHMENT
2017

ASYA ARAŞTIRMALARI DERGİŐ
Cilt: 1 Sayı: 1 GÜZ/2017 ISSN: 2602-2966

**Gazi Üniversitesi Asya Çalışmaları Uygulama
ve Araştırma Merkezi Adına Sahibi**
Prof. Dr. İbrahim USLAN
Gazi Üniversitesi Rektörü

Kurucu

Prof. Dr. Varis ÇAKAN

Editörler

Prof. Dr. Varis ÇAKAN
Prof. Dr. Fatma AÇIK
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Yrd. Doç. Dr. Aysun DEMİREZ GÜNERİ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Dr. Sinan DEMİRTÜRK

İngilizce Editörü

Dr. Oğuzhan BİLGİN

Sekreteryası

Döndü AKIN

Stajyer Öğrenci

Manolya PAKER

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Can ÖZÇİÇEK

Baskı ve Cilt

Gazi Üniversitesi Matbaa İşletmesi ve Ahşap İmalathanesi Müdürlüğü

Sertifika No

0105846

Yazışma ve Haberleşme Adresi

Gazi Üniversitesi Asya Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi
Gazi Üniversitesi Rektörlük Kampüsü
06500 Teknikokullar/ANKARA / Tel:0312-2023787
E-Posta: asyam@gazi.edu.tr / **Web Sitesi:** asyam.gazi.edu.tr
E-dergi: asyaarastirmalari.gazi.edu.tr

Asya Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan makalelerin yayımcının yazılı izni olmadan bir kısmı veya tamamı herhangi bir yolla çoğaltılamaz ve elektronik ortama aktarılamaz. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayımlar eser sahiplerine aittir; Gazi Üniversitesi sorumlu tutulamaz.

THE JOURNAL OF ASIAN STUDIES
Volume: 1 Issue: 1 AUTUMN/2017 ISSN: 2602-2966

On Behalf Of Gazi University,
Center Of Asian Studies
Prof. Dr. İbrahim USLAN
Rector of Gazi University

Founder
Prof. Dr. Varis ÇAKAN

Editors
Prof. Dr. Varis ÇAKAN
Prof. Dr. Fatma AÇIK
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Yrd. Doç. Dr. Aysun DEMİREZ GÜNERİ

Desk Editor
Dr. Sinan DEMİRTÜRK

English Editor
Dr. Oğuzhan BİLGİN

Secreteria
Döndü AKIN

Student Inturn
Manolya PAKER

Cover and Page Design
Can ÖZÇİÇEK

Printing and Binding
Gazi Üniversitesi Matbaa İşletmesi ve Ahşap İmalathanesi Müdürlüğü

Certificate No
0105846

Correspondence and Communication
Gazi University Asian Studies Application and Research Center
Gazi University Main Campus
06500 Teknikokullar/Ankara/TURKEY / Tel:+ 90-312-2023787
E-Mail: asyam@gazi.edu.tr / **Web Site:** asyam.gazi.edu.tr
E-Journal: asyaarastirmalari.gazi.edu.tr

Some or all of the articles published in the Journal of Asian Studies can not be reproduced in any way and transmitted electronically without the written permission of the publisher. The ideas, opinions, assumptions in the works belong to the owners of the works; Gazi University can not be held responsible.

Yayın Kurulu/Editorial Board

- Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU Ankara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Abdürreşit Celil KARLUK Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL İstanbul Yeditepe Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Alikram ABDULLAYEV Devlet İdarecilik Akademisi/Azərbaycan
Prof. Dr. Alimcan İNAYET Ege Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Elman NESİROV Devlet İdarecilik Akademisi
Prof. Dr. Fatma AÇIK Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN İstanbul Medeniyet Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hakan KIRIMLI Bilkent Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hale ŞIVGIN Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Hiroaki HUZIE Osaka Üniversitesi Öğretim Üyesi/Japonya
Prof. Dr. İbrahim MARAŞ Ankara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV Semerkant Üniversitesi/Özbekistan
Prof. Dr. Kâzım SARIKAVAK Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. M.Öcal OĞUZ Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK Gazi Üniversitesi /Türkiye
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ Gazi Üniversitesi /Türkiye
Prof. Dr. Patrik K.MEYER Universitas Muhammadiyah Yogyakarta/Endonezya
Prof. Dr. Refik TURAN Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Salim KOCA Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Takashi OSAWA Osaka Üniversitesi/Japonya
Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU Michigan State University/ABD
Prof. Dr. Varis ÇAKAN Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Üçler BULDUK Ankara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Zeynep BAĞLAN ÖZER Gazi Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Giray FİDAN Gazi Üniversitesi/Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Gülcemal JORAYEVA Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi/Kazakistan
Doç. Dr. Mürteza HASANOĞLU Devlet İdarecilik Akademisi/Azərbaycan
Yrd. Doç. Dr. Aysun DEMİREZ GÜNERİ Gazi Üniversitesi/Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Dinmukhamed KELESBAYEV Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi/Kazakistan
Dr. Sinan DEMİRTÜRK Gazi Üniversitesi/Türkiye
Dr. Kim HYUN –Sook Kuzeydoğu Asya Tarih Vakfı/Güney Kore
Dr. Behruz BEKBAİY Allameh Tabataba'i Üniversitesi Öğretim Üyesi/İran
Dr. İrina KAYAN-POKROVSKAYA/ Ukrayna

Bu Sayının Hakemleri/Referee Of This Issue

- Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU
Prof. Dr. Abdürreşit Celil KARLUK
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
Prof. Dr. Güray KIRPIK
Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Prof. Dr. Refik TURAN
Prof. Dr. Salih ÇEÇEN
Prof. Dr. Üçler BULDUK
Doç. Dr. Bekir Tümen SOMUNCUOĞLU
Doç. Dr. Erdal AKSOY
Doç. Dr. Erdinç YAZICI
Doç. Dr. Giray FİDAN

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Eski Orta Asya'da Tabiat, İklim, İnsan Unsuru <i>The Elements of Nature, Climate and Human in Ancient Central Asia</i> Prof. Dr. Salim KOCA	1
Bozkır Kültür Çevresinde At, Göçer-ev ve Demir <i>The Horse, Nomadic Dwelling and Iron in the Context of the Steppe Culture</i> Prof. Dr. İlhami DURMUŞ	19
Yeni İpek Yolu Projesi: Beklentiler Sorunlar ve Gerçekler <i>The New Silk Road Project: Expectations, Problems and Truths</i> Prof. Dr. Varis ÇAKAN	35
<i>The Analysis Of The Constitutional Amendments And Discussions On The 2017 Presidential System Referandum As An Example For The Problems Of Turkey Political Culture</i> Dr. Oğuzhan BİLGİN	53
Çin İstihbaratı; Deskriptif Bir Bakış <i>Chinese Intelligence: A Descriptive View</i> Arş. Gör. Kadir Ertaç ÇELİK	67
Türkmenistan'daki Sivil Savaş <i>Civil War in Turkmenistan</i> G.İ. KARPON. Çeviren/Translator: Gurbangeldi GUTLIYEV	75
Uluslararası Hukuk Bakımından Çin'in Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Politikasına Bir Bakış <i>In terms Of International Law; An Overview Of China's Politics on the Uyghur Autonomous Region</i> Manolya PAKER	93
TANITMALAR / REWIEWS	
ÜLKE TANITIMI: Geçmişten günümüze Çin <i>Country Presentation: From Past to Present China</i> Prof. Dr. Varis ÇAKAN	111
KİTAP TANITIMI: Nobel İktisat Ödüllü Ronald Coase ve Ning Wang'ın Kaleminden "How China Became Capitalist? Çin Nasıl Kapitalist Oldu?" İsimli Eser Üzerine <i>Book Introduction: "How China Became Capitalist?" by Awarded the Nobel Prize Ronald Coase and Ning Wang's</i> Arş. Gör. Yasemin İŞİK	131
Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin 2017 Yıllık Faaliyetleri 2017 <i>Annual Activities of Asian Studies Application and Research Center</i> Volkan TİRYAKİOĞLU	139

SUNUŞ

Gazi Üniversitesine bağılı olarak 2011’de kurulan ve Orta Doğu ve Orta Asya Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak faaliyet gösteren merkezimiz görölen lüzum üzerine 30 Temmuz 2017’de Resmi Gazete’de yayımlanan yeni yönetmelik ile *Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi* adını almış ve çalışmalarına devam etmektedir. Merkezimiz Asya sınırları içinde yer alan tüm bölgelere yönelik araştırmalar yapmak, Asya Ülkelerinin çeşitli üniversitelerinde faaliyet göstermekte olan araştırma ve uygulama merkezleri ile birlikte araştırma ve geliştirmeye yönelik projeler üretmek, yürütmek ve uygulamak, üniversite çatısı altında faaliyet göstermekte olan tüm sosyal ve beşeri bilimler bölümlerine çalışma alanlarıyla ilgili kaynak temin etmek ve akademik destek vermek, Asya ülkelerindeki benzer araştırma kurumları arasında disiplinler arası bir yaklaşımla araştırma yapmak, Asya ile ilgili tarihi ve güncel olayları akademik bir bakış açısıyla değerlendirerek kamuoyuna takdim etmek, güncel bilgileri toplayarak değerlendirmek, uygun görölen araştırma sonuçlarını ve uzmanlar tarafından hazırlanan güncel raporları Türk ve dünya kamuoyuyla paylaşmak suretiyle Türkiye ile Asya ülkeleri arasında karşılıklı güven duygularını geliştirmek, ortak tarihi miraslarımıza birlikte sahip çıkmak, ve korumak amacıyla hareket eden merkezimiz, Asya ile ilgili düzenli olarak yapmakta olduğu uluslararası kongreler, sempozyumlar konferans ve panelleri sürdürmekle birlikte Asya’nın tarihî, coğrafyası, kültürü ve arkeolojisi gibi tüm sosyal ve beşeri bilim alanları ile ilgili konuların araştırıldığı, tartışıldığı ve analiz edildiği *Gazi Üniversitesi Asya Araştırmaları* adlı Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi çıkarmaya karar vermiş ve elinizdeki bu Güz 2017 sayısıyla yayın hayatına başlamıştır.

Geçmişten günümüze kadar Asya ile ilgili olarak yazılan kaynaklardan, arkeolojik bulgulardan ve doğrudan ana kaynakların ışığında yapılan araştırma eserlerinden yararlanmak suretiyle Asya’daki devletler ve akraba topluluklarının tarihini, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatını, tarihi süreç içinde dünya medeniyetlerine katkılarını, Asya’daki millet ve toplulukların dünyanın diğer kıtalarındaki milletler ve topluluklar ile olan ilişkilerini ve bu ilişkilerde yaşanan tarihi ve güncel sorunları bilimsel yöntemlerle inceleyerek çözüm yollarını ortaya koyan makalelere, her sayıda bir Asya ülkesi ile Asya ile ilgili olarak neşredilen uluslararası üne sahip bir kitap tanıtımına yer vereceğimiz dergimiz şuan için yılda iki defa yayınlanan uluslararası hakemli bilimsel bir dergidir.

İlk sayımızda Prof. Dr. Salim KOCA’nın kaleme aldığı “*Eski Orta Asya’da Tabiat, İklim, İnsan Unsuru*” başlıklı makalesine, Prof. Dr. İlhami DURMUŞ’un kaleme aldığı “*Bozkır Kültür Çevresinde At, Göçer-ev ve Demir*” başlıklı makalesi, Prof. Dr. Varis ÇAKAN’ın kaleme aldığı “*Yeni İpek Yolu Projesi: Beklentiler Sorunlar ve Gerçekler*” başlıklı makalesi, Dr. Oğuzhan BİLGİN’in kaleme aldığı “*The Analysis Of The Constitutional Amendments And Discussions On The 2017 Presidential System Referandum As An Example For The Problems Of Turkey Political Culture*” başlıklı makalesi, Araştırma Görevlisi Kadir Ertaç ÇELİK’in kaleme aldığı “*Çin İstihbaratı; Deskriptif Bir Bakış*” başlıklı makalesi, G.İ.KARPOV’un kaleme aldığı ve 1919-1920 yıllar arasındaki Türkmenistan’daki iç savaşın konu edildiği

“Türkmenistan’da Sivil Savaş” başlıklı makalesi ile Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencisi Manolya PAKER’in kaleme aldığı *“Uluslararası Hukuk Bakımından Çin’in Uygur Özerk Bölgesi’ndeki Politikasına Bir Bakış”* başlıklı makalesi yer almaktadır. Kıymetli zamanlarını ayırıp makale göndermek suretiyle dergimizin ilk sayısına katkıda bulunan kıymetli bilim insanlarına huzurunuzda teşekkür eder ve dergimize katkı sağlamaya devam etmelerini istirham ediyoruz.

Dergi editörlüğü olarak dergimizin her sayısında bir Asya ülkesine ağırlık vermeyi ve o ülkeyi tanıtmayı düşündük ve bu ilk sayımızda 21.yüzyılın en büyük ekonomik ve kültür projesi olan Yeni İpek Yolu Projesi’nin mimarı ve lokomotif gücü olan Çin ile ilgili makalelere ağırlık verdik ve ülke olarak da Çin’i tanıtmaya çalıştık.

Bu vesile ile değerli bilim insanlarının ve okuyucularımızın yayın hayatına yeni başlayan Gazi Üniversitesi Asya Araştırmaları Dergisi’ne katkılarını bekler, birbirinden kıymetli yazar ve saadetler getirmesini dileriz.

Editörler Kurulu

PRESENTATION

Established in 2011 in the Gazi University and operating as Research and Application Center for Middle East and Central Asia Studies has decided to implement the new regulation published on the Official Journal on July 30, 2017 and continues to work as the *Asian Studies Application and Research Center*. Our Center conducts research on all regions within the Asian borders, produces, conducts and implements projects for research and development together with research and application centers operating in various Universities of Asian Countries and works with all the social and human sciences departments operating with the universities to provide relevant resources and academic support, to conduct research among similar research institutions in Asian countries through an interdisciplinary approach, to evaluate the historical and current incidents related to Asia with an academic view, to present it to the public, to collect and evaluate current information so our center has decided to publish "*Gazi University The Journal of Asian Studies*" the International Journal of Social Sciences has started publishing this issue in Fall 2017.

We publish our articles with the history, political, social, economic and cultural life of Asia's states and relatives in Asia, their contributions to the world's civilizations and Asia in the historical process, through the use of research sources made from the past to the present in relation with Asia through archaeological finds and direct research of the main sources. We publish promotion of a book with an international reputation about Asian country by examining the relations between nations and communities in the world and their historical and current problems through scientific methods. This journal is an internationally recognized scientific journal published twice a year.

The articles of this first issue are, "*Nature, Climate, Human Element in Ancient Middle Asia*" by Prof. Dr. Salim KOCA, "*The Horse, Nomadic Dwelling and Iron in the Context of the Steppe Culture*" by Dr. İlhami Durmuş, "*New Silk Road Project: Expectations, Problems and Truths*" by Varis ÇAKAN, "*The Analysis Of The Constitutional Amendments And Discussions On The 2017 Presidential System Referandum As An Example For The Problems Of Turkey Political Culture*" by Dr. Oğuzhan BİLGİN, "*China Intelligence: A View of Deskriptive*" by Research Assistant Kadir Ertaç ÇELİK, about civil war in Turkmenistan between 1919-1920 "*Civil War in Turkmenistan*" by G. İ.KARPOV, "*In terms Of International Law; An Overview Of China's Politics on the Uyghur Autonomous Region.*" by the student of Gazi University International Relations Department Manolya PAKER. We would like to thank you precious scientists who contributed to the first issue of our journal by posting precious time and posting articles, and we would like to ask you to continue contributing to our journal.

As editors of the journal, we decided the emphasis of an Asian country in every issue and to introduce that country and we have focused on the articles about China which is the architect and locomotive power of the New Silk Road Project which is the biggest economic and cultural project of the 21st century. We also introduced the China.

We hereby invite the precious social scientists, academics and readers to Gazi University Journal of Asian Studies, which has just started publishing life, and we wishes to bring precious writers.

Editors Board

ÜLKE TANITIMI *COUNTRY PRESENTATION*

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇİN *From Past to Present China*

Hazırlayan: Varis ÇAKAN*

Yazılı kaynaklara göre 4 bin yıllık tarihi geçmişe sahip olan Çin Dünya tarihinde günümüze kadar varlığını devam ettiren en eski milletlerin biri olup, kendine özgü kültürü ve idari sistemiyle Uzakdoğu Asya uygarlığında önemli bir yere sahiptir. Tarihin çok eski dönemlerinde Sarı Nehir ile Yangtze nehri arasında birkaç ufak beyliğin birleşmesi sonucunda ilk defa M.Ö. III. yüzyılda “Zhongguo” (中国) adını alan söz konusu ülke kimi zaman hileyle kimi zamanda savaşla topraklarını küçüklükten büyüklüğe doğru genişleterek ve pek çok yabancı kavimleri de uzun tarihi süreç içinde eriterek bugün 9.706.961 km² lik toprağa ve 1.351 Milyar nüfusa (2012) sahip dünyanın en büyük ülkelerinin biri haline gelmiştir. Çin kaynaklarına göre geçmişten günümüze Çin’de irili ufaklı yüzü aşkın hanedan ve ya sülaleler kurulmuştur. Bunların önemli bir kısmı Çin’i yönetimi altına alan kuzey menşeli yabancı kavimler olsa da bugün Çin’in resmi tarihinde bunlar Çin milli tarihinin bir parçası olarak kabul

* Prof. Dr. Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, varis@gazi.edu.tr

edilmektedir. Tarihte bugünkü Çin’de kurulan sülalelerin içinde 24 hanedanın resmi yıllığı bulunmakta olup bunları bugün biz “24 Tarih” olarak adlandırıyoruz. XX. yüzyılın 80’li yıllarından itibaren baş döndürücü hızla büyüyerek ekonomi, siyasi ve teknolojiye adeta bir “Dünya devi” olan Çini tanımak amacıyla 24 tarih yıllığının ışığında Çin’de ilk defa kurulan Xia Sülalesinden Çin Halk Cumhuriyetine kadar olan Çin’i kısaca tanıtmaya çalışacağız.

Xia Hanedanı-夏朝 (M.Ö.21.yy-M.Ö.17.yy)

Çin tarihindeki ilk hanedan olan Xia Hanedanı, M.Ö 21. yüzyıl ile M.Ö 16. yüzyıl arasında yaklaşık 500 yıl varlığını sürdürdü. 17 kral tarafından yönetilen Xia hanedanının merkezi, bugünkü Çin’in Shanxi eyaletinin güneyi ile Henan eyaletinin batısıydı.

Rivayetlere göre Xia hanedanı, sık sık taşan Sarı Irmak’ı ıslah ederek halkın desteğini kazanan Da-yü tarafından kurulmuş. Xia hanedanının kurulması, Çin’de uzun süren ilkel toplumun sona ermesi ve özel mülkiyete dayalı kölelik rejiminin kurulmasının simgesi olarak kabul ediliyor.

Xia hanedanının son döneminde devlet yönetimi karıştı, sınıflar arası çatışmalar alevlendi. Özellikle Xia hanedanının son kralı Jie, tahta geçtikten sonra devlet yönetimini bir kenara bırakarak lüks yaşamın peşinde koştu. Her gün cariyesi Mei Xi ile içki içerek eğlenen Jie, halkın sıkıntılarına hiç kulak vermedi, öneride bulunan vezirleri öldürdü. Bunun üzerine Xia hanedanının bünyesinde yer alan beylikler ardı ardına ayaklandı. Xia hanedanına bağlı Shang beyliği, Jie’nin ordusunu yenmeyi başardı. Başkentten kaçan Jie’nin Nanchao kentinde ölmesiyle Xia hanedanı dönemi kapandı.

Xia hanedanı hakkında bugünlere kadar süre gelen tarihi kayıtlar son derece sınırlı olduğu için akademik çevrede Xia hanedanının olup olmadığı yönünde bir tartışma yaşanmıştı. Ancak Çin’deki tanınmış tarih kitaplarından biri kabul edilen “Tarih Kayıtları”nın “Xia Hanedanı’nın Gerçek Tarihi” adlı bölümünde Xia hanedanı sülalesinin bütün kuşakları açık bir şekilde yer alıyor. Arkeologlar da arkeolojik kazılarla Xia hanedanının maddi miraslarını bularak Xia hanedanının gerçek tarihini gün ışığına çıkarmak için yoğun çaba harcadılar. Bunun bir parçası olarak Çinli arkeologlar, 1959 yılından itibaren Xia hanedanının başkentinin kalıntılarını araştırmaya başladılar. Bugün tarihçilerin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilen görüşe göre, Henan eyaletinin Yanshi bölgesindeki Erlitou köyünde keşfedilen kalıntılar, Xia medeniyetinin önemli bir parçası. “Erlitou Kültürü” olarak adlandırılan bu kültürel kalıntıların, M.Ö 19 yüzyıla ait olduğu tespit edildi. Bu dönem, Xia hanedanının hüküm sürdüğü dönemin kapsamındadır. Bu sit alanının Xia hanedanına ait olduğunu doğrudan kanıtlayabilecek bulgulara henüz rastlanılmamasına rağmen, sit alanından elde edilen zengin arkeolojik veriler, Xia medeniyetiyle ilgili araştırmalara önemli bir ivme kazandırdı.

Erlitou kalıntılarından çıkarılan üretim araçlarının önemli bir kısmını taş aletler oluşturuyor, bununla birlikte kemik, hayvan boynuzu ve sedeften yapılan aletler de bulundu. Bazı yerlerdeki topraklarda tahta aletlerin izleri tespit edildi. Bunlar, o dönemdeki insanların bu tür ilkel aletlerle sulama tesisleri kurarak tarımı geliştirmeye çalıştıklarını gösteriyor. Xia hanedanına ait olduğu sanılan diğer tarihi kalıntılar-

da henüz büyük bronz eşyalara rastlanılmamıştı. Buna karşı Erlitou kalıntılarında bronzdan yapılan alet, silah ve kaplarla bronz atölyelerinin kalıntıları bulundu. Buradan çıkarılan çok sayıdaki iyi işlenmiş yeşim ve lapis taşları süsleri ve taş müzik aletleri, o dönemde el işçiliğinin ve iş dağılımı hakkında fikir veriyor.

Xia hanedanıyla ilgili tarih kayıtları arasında en ilgi çekici olanı, Xia hanedanı döneminde kullanılan takvimdir. “Dadailiji” adlı tarih kitabının “Xi Xiaozheng” adlı bölümü, bugüne kadar Xia hanedanının takvimini en ayrıntılı anlatan tarihi kayıt olarak kabul ediliyor. Bu bölümde o dönemin insanların Büyükayı takımyıldızının yönüne göre ayları belirledikleri anlatılıyor. Çin’in ilk takvimi olan Xia Takvimi’nde yılın 12 ayındaki yıldızların yerleri, iklimler, bitki ve benzeri nesnelerin görünüşleriyle, yapılması gereken tarımsal ve siyasi faaliyetler belirtiliyor. Dönemin tarım üretiminin gelişmişlik düzeyini belirli ölçüde gösteren bu takvimde, Çinlilerin sahip oldukları ilk bilimsel bilgiler yer alıyor.

Shang Hanedanı-商朝 (M.Ö.17.yy-M.Ö.11.yy)

M.Ö 16. yüzyılda kurulan Shang hanedanı, M.Ö. 11 yüzyıla kadar yaklaşık 600 yıl varlığını sürdürdü. Başkentini defalarca değiştiren Shang hanedanı yönetimi, son olarak Yin kentine (şimdiki Henan eyaletine bağlı Anyang şehri civarı) yerleşti. Arkeolojik bulgular, Çin medeniyetinin Shang hanedanının başlangıç döneminde oldukça yüksek seviyeye ulaştığını gösterdi. Kaplumbağa kabukları ve hayvan kemiklerine yazılan Jiaguwen yazısı ve tunç kültürü, bunun başlıca göstergeleri olarak kabul ediliyor.

Jiaguwen yazısının bulunması, bir rastlantının sonucuuydu. 20. yüzyılın başlarında bilimadamları, Henan eyaletine bağlı Anyang şehrinin kuzeybatısında yer alan Xiaotun köyündeki köylüler tarafından tesadüfen toplanıp ilaç ham maddesi diye satılan kaplumbağa kabukları ve hayvan kemikleri üzerinde eski yazılar olduğunu keşfettiler. Daha sonra geniş araştırma başlatan Çinli bilimadamları, kaplumbağa kabukları ve hayvan kemikleri üzerindeki yazıların Shang Hanedanı dönemine ait olduğunu tespit ettiler, bundan yola çıkarak da Xiaotun köyünün Shang hanedanının başkenti olduğu sonucuna ulaştılar. Shang hanedanının kalıntıları, bundan sonra “Yinxu” olarak adlandırıldı.

“Yinxu”nun bulunması ve üzerinde yapılan arkeolojik kazılar, 20. yüzyılda Çin’deki en önemli arkeolojik keşfi olarak kabul ediliyor. Yinxu kalıntılarında 1928 yılında başlatılan kazılar sonucunda üzerinde Jiaguwen yazılı kaplumbağa kabukları ve hayvan kemikleri ile bronz eşyaları dahil bir çok değerli tarihi eser çıkarıldı.

Jiaguwen yazısı, kehanet kemikleri üzerine yazılan bir tür resim yazısı. Shang hanedanı döneminde krallar, bütün hareketlerini kehanet sonuçlarına göre yaparlardı. Kaplumbağa kabukları ve hayvan kemikleri, kehanetin araçlarıydı. Kaplumbağa kabukları ve hayvan kemikleri önce temizlenir, sonra iç yüzleri bıçakla belirli düzene göre çentiklenirdi. Bunun ardından kâhinler, isimlerini, kehanette bulunduğu tarihi ve soruları kaplumbağa kabuklarına veya hayvan kemiklerine kazırlar, sonra da ateşe tutulmayla oluşan “Zhao” denilen çatlaklara bakarak kehanetin sonucunu çıkarırlar, bu sonuçları yine kabuklara veya kemiklere yazarlardı. Üzerinde yazı olan kaplumbağa kabukları ve hayvan kemikleri daha sonra resmi arşiv olarak saklanırdı.

Yinxu'de bugüne kadar, toplam 160 binden fazla kaplumbağa kabuğu ve hayvan kemiği çıkarıldı. Bunların bazıları çok iyi olarak korunmuş, bazıları da yazı olmayan kemik ve kabuk parçalarıdır. İstatistiklere göre, Yinxu'de çıkarılan kabuk ve kemikler üzerinde toplam 4 binden fazla yazı bulundu. Bu yazıların 3 bini bilimadamları tarafından incelendi, bunların 1000 kadarı da anlaşıldı. Geri kalan yazılar, ya anlaşılıyor, ya da üzerlerinde ciddi fikir ayrılıkları bulunuyor. Buna rağmen bilimadamları, anlaşılan 1000'dan fazla kelime sayesinde Shang hanedanı dönemindeki siyasi, ekonomik ve kültürel yaşam konusunda bilgi sahibi oldular. Jiaguwen yazısıyla ilgili ilk bilimsel kitap, 1913 yılında Liu E tarafından hazırlanan "Tie Yun Cang Gui" idi. Tanınmış Çinli tarihçi ve edebiyatçı Guo Moruo'nun 1929 yılında yazdığı "Jiaguwen Yazısıyla İlgili Araştırmalar" adlı kitap, bu alandaki bir diğer önemli eserdir. Pekin Üniversitesi Prof. Qiu Xigui ve Çin Tarih Enstitüsü Prof. Li Xueqin, günümüzde Jiaguwen yazısı üzerinde araştırma yapan tanınmış isimlerden ikisi.

Üzerinde yazı bulunan kaplumbağa kabukları ve hayvan kemiklerinin yanı sıra, tunç eşyalar da Shang hanedanının medeniyet seviyesini gösteren diğer bir eşya türü. Shang hanedanı döneminde tunç üretim tekniği çok yüksek bir düzeye ulaştı. Yinxu'den çıkarılan tunç eşyalarının sayısı binlerle hesaplandı. Yinxu'de 1939 yılında çıkarılan "Simuwu Ding" adlı kare şeklindeki bir tunç kap, 875 kilo ağırlığında, 133 santim yüksekliğinde, 110 santim uzunluğunda ve 78 santim genişliğindedir. Çok görkemli görülen "Simuwu Ding", Çin'in eski çağlarda tunç kültürünün zirve dönemini gösteren temsili eser olarak kabul ediliyor.

Bununla birlikte arkeolojik kazılar ve bilimsel araştırmalar, Shang hanedanı döneminde Çin'de devletin ortaya çıktığını, özel mülkiyet sisteminin de esasen kurulduğunu gösterdi. Shang hanedanından itibaren Çin, medeni bir toplum olma yoluna girdi.

Zhou Hanedanı-周朝 (M.Ö.1050-M.Ö.256)

Çin tarihinde Xia ve Shang hanedanlarından sonraki üçüncü hanedan, Zhou hanedanıydı. Bu hanedanı Hunların ataları olduğu ileri sürülen Ti (Tik7Türk) ve Jungların kurduğu anlaşılmaktadır. Yani Çin kaynaklarından anlaşıldığına göre coğrafi olarak doğuda Khingan sıra dağlarından batıda Altaylara kadar, kuzeyde Sayan dağlarından güneyde Tibet ve Çin'e kadar olan bölgelerde yani bugünkü Çin'in kuzey ve kuzey-batısındaki Ordos bozkırlarında, M.Ö. XI. yüzyıllardan M.Ö. III. yüzyıllar arasında güneydeki Çinlilerden farklı bir yaşam biçimine sahip, bozkır kavimlerinin yaşadıkları hakkında eski Çin kaynakları bilgi vermektedir. Bu konu üzerinde araştırma yapan tarihçiler, bu kavimleri *Ti*, *Jung*, *Man* ve *Yi*'den ibaret dört ana grup içinde toplamışlardır. Çin'in yazılı belgelerinde Çin'in içinde bulunan kabile kavimlerden bahsederken, sık sık kuzeydeki *Ti* ve *Jung*lardan da söz etmektedirler. Aralarında yakın bir benzerlik bulunduğu iddia edilen, *Ti* ve *Jung*ların faaliyet alanı olarak bugünkü Çin'in kuzey batısındaki Kan-su eyaleti, Shen-shi'nin kuzeyi ve Ho-pei bölgesi gösterilmektedir. *Ti* ve *Jung*ların Çin'in Shang Sülalesi döneminde Orta Asya'da ufak bir hanlıklarının olduğu, daha sonraları Orta Asya'dan doğuya doğru yönelip Çin'in kuzey ve kuzey-batısına gelip yerleştikleri, Çin'deki Shang Sülalesinin zayıflamasıyla Çin'i kontrol altına alıp, M.Ö. 11. yüzyılda (M.Ö.1050) Zhou Hanedanlığını kurdukları anlaşılıyor. Yine Çin kaynaklarının verdiği bilgilere göre, Hanedanın hükümet merkezi, Hsi-an-fu civa-

rında bunan bir çift şehir idi. Şehrin birinde Zhou Hanedanı'nın hükümdarı ile yüksek tabakasındakiler, diğerinde ise avam halk ile tabiiyet altına alınmış olan halk oturuyordu. Daha sonra Zhoular, bugünkü Çin'in Ho-nan eyaletinde bulunan Lo-yang bölgesinde ikinci hükümet merkezi kurdular. Lo-yang devletin tam ortasında bulunuyordu ve Gök tanrı dinine göre, dünyanın merkezi telakki ediliyordu. Zhou Hanedanı, M.Ö. 9.yüzyıllardan itibaren gittikçe kudretini kaybetmeye başladı. Bu hal, daima harplerle uğraşmak zorunda kalan kudretli hükümdarların savaşlarda telef olmalarından ve bunların yerlerine, geçenlerin de ekseriyetle, liyakatsiz prensler bulunmalarından ileri geliyordu. Fakat en mühim amil, devletin çok büyük ve bu suretle idarenin güç olması idi. Derebeyleri ile asilzadeler kendi işleriyle meşgul oluyorlar, kendilerine çok uzak olan merkeze artık ehemmiyet vermiyorlardı. Sonuç itibarıyla, M.Ö. 771 yılında Shen adında bir derebeylik, kuzey kavimlerinden Chüan-jung adlı bir kabile ile ittifak ederek, hükümet merkezine hücum etti ve Zhou hükümdarını öldürdü. M.Ö 1050 yılında kurulan Zhou Hanedanının M.Ö 771 yılına kadar olan toplam 257 yıllık bu kısmına tarihte Batı Zhou Hanedanı dendi. Batı Zhou Hanedanı döneminde kendine özgü rejimler oluştu. Örneğin "Jin Tian Rejimi", "Beylik Rejimi", "Guo Ye Rejimi" ve "Protokol Rejimi" bunların bazıları.

Zhou Hanedanı'nda M.Ö.771'de gerçekleşen ihtilal sırasında devletine sadık birkaç derebeyin yardımıyla Zhou Hanedan ailesinden bir prens kurtarılarak doğuya yani ikinci hükümet merkezi olan Lo-yang'a götürüldü ve tahta oturtuldu. Böylece Doğu Chou Hanedanlığı kurulmuş oldu. Chou Hanedanlığının devamı niteliğinde olan bu hanedanlık M.Ö. 256 yılına kadar devam etti. Fakat burada şunu özellikle belirtmeliyiz ki, her ne kadar Chou Hanedanlığı eski Orta Asya Türk kavimleri olarak bildiğimiz Ti ve Junglar tarafından kurulmuş ise de, hanedan soyuna mensup olanlar eski Türkler gibi, Gök tanrı dinine inanıyor, güneş ve yıldızları kutlu sayıyor, savaş arabalarını kullanıyor iseler de idare edilen halkın büyük çoğunluğu Çinliler olduğu, Chouların Çinlilerle evlenme yoluyla akrabalık ilişkiler kurdukları ve bununla beraber Bozkırları terk edip şehirlere yerleştikleri için zamanla sonraki nesil kendi gelenek ve göreneklerinden kopuk halde yaşamışlardır. Bundan dolayı Çin yıllıklarında Chou Hanedanlığı tıpkı Hunlardan sonraki To-ba- Weiler gibi bir Çin hanedanı olarak tanımlanmaktadır.

Ünlü Sinolog H.G.Greel, Chou Hanedanlığının kurulduğu M.Ö. 11. yüzyıldan (1050) M.Ö.771 yılına kadar olan kısmını Batı Chou Hanedanlığı, 771'deki ihtilal sonucu hanedan ailesine mensup bir prensin 770'de Lo-yang'da tahta geçmesinden başlayıp hanedanlığın tamamen sona erdiği M.Ö. 256 yılına kadar olan kısmını ise Doğu Chou Hanedanlığı diye adlandırmıştır.

Qun-qiu dai-春秋時代 (İlkbahar-Sonbahar dönemi M.Ö.770-M.Ö.476)

M.Ö 770-M.Ö 476 yılları arasındaki dönem, "İlkbahar-Sonbahar" dönemi olarak adlandırılıyor. Bu dönem adını, Konfüçyüs'e atfedilen *İlkbahar ve Sonbahar Kayıtları* adlı kitaptan almaktadır. İlkbahar ve Sonbahar döneminde Çin 170 küçük devlete parçalanmıştı. Bu küçük devlet arasında meydana gelen savaş ve istilalar dönemin karakteristik özelliği olmuştur. Çin'de ekonominin gelişmesi ve nüfusun artması nedeniyle büyük beylikler hegemonyayı ele geçirmek için şiddetli mücadelelere gir-

diler. Bununla birlikte, toplumda da büyük değişiklikler görüldü. Tarım alanında, demir tarım aletlerinin ortaya çıkması, öküzle tarla sürme biçiminin yaygınlaşması, sulama tesislerinin gelişmesi nedenleriyle tahıl üretimi arttı. İlkbahar-Sonbahar dönemi, Batı Zhou hanedanı yönetiminin geleneksel siyasi ve toplumsal düzeninin adım adım çöktüğü bir geçiş dönemiydi.

Çin tarihindeki ilk büyük düşünür ve eğitimci olan Konfüçyus, İlkbahar-Sonbahar döneminin son yıllarında doğdu. Konfüçyus, geçmişteki kültür ve düşünceleri gözden geçirerek, yaşadığı dönemdeki sosyal çalkantıları da dikkate alarak, ahlak, toplum ve siyaset konularında bir dizi özgün teori ve görüşler ortaya koydu, böylece Çin tarihinde “Ru” akımını yarattı.

Zhan-guo Shi-dai- 战国时代 (Savaşan Devletler dönemi M.403-M.Ö.221)

İlk çağ Çin tarihinde M.Ö. 5. yüzyılla Çin İmparatorluğu'nun kuruluşuna kadar (M.Ö. 221) geçen zamana verilen addır. Dönemin tam ne zaman başladığı konusu tartışmalıdır. Bazı kaynaklarda dönemin başlangıç tarihi M.Ö. 475 olarak (İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nden sonra) gösterilirken bazı kaynaklarda da M.Ö. 403'teki Jin Hânedanı'nin üçe bölündüğü târih dönemin başlangıcı olarak kabul edilir. Dönem adını Han Hanedanlığı zamanında yazılmış *Muharip Devletlerin Kayıtları* adlı eserden almaktadır. Sözde İlkbahar ve Sonbahar Dönemi sonrasında başlayan ve M.Ö. 256'da ortadan kalkan Doğu Zhou Hanedanlığı döneminin ikinci bölümü oluşturan dönem olarak görülür. İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde olduğu gibi bu dönemde de kral, göstermelik yönetici olmaktan ileri gidememiş, gücü kalmamıştı.

İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin tersine Savaşan Devletler Dönemi, bölgesel kumandanların etraflarında bulunan devletleri istilâ edip egemenliklerini pekiştirdikleri bir dönemdir. Savaşan Devletler döneminde, Çin'deki siyasi düzen çok değişti: Çok sayıdaki orta ve küçük ölçekli beylik yok oldu; Qin, Chu, Yan, Han, Zhao, Wei ve Qi beylikleri, Savaşan Devletler dönemindeki başlıca beylikler haline geldi. Bu dönemde bütün beyliklerde bir dizi reform yapıldı. Bunların en köklü ve en etkili olanı, Qin beyliğinde Shang Yang tarafından gerçekleştirilen reformdu.

Savaşan Devletler döneminde sık sık yaşanan savaşlara rağmen antik Çin kültürü, savaştan hiç etkilenmedi ve hızla gelişti. Toplumda bilim ve kültür bilgilerine sahip olan bir aydın sınıfı ortaya çıktı. Bu sınıfın toplumdaki etkin rolü, bilim ve kültürün canlanışını hızlandırdı. Bu dönemde Çin, düşünce ve kültür açısından tarihteki ilk zirve noktasına ulaştı. Konfüçyus ve Meng Zi'nin temsil ettikleri “Ru” akımı; Lao Zi, Zhuang Zi ve Lie Zi'nin temsil ettikleri Taoculuk; Han Fei'nin temsil ettiği “Fa” akımı; Mo Zi'nin temsil ettiği Moculuk akımı, daha sonraki çağlarda en çok benimsenen felsefeler oldular. Bu felsefelerin ortaya çıkması, Savaşan Devletler dönemindeki düşünür çevresinde “Yüz çiçeğin bir arada açtığı, yüz düşüncenin bir arada varlığını sürdürdüğü” bir ortam olarak görüldü. Bu felsefeler, yalnızca o zamanki siyaset ve ekonominin gelişmesini hızlandırmakla sınırlı kalmadı, etkilerini bugüne kadar da sürdürerek, Çin'in düşünce tarihinde silinmez bir parça oldu.

Savaşan Devletler Dönemi, demir işlemenin Çin'de başladığı zamanı da içine alır. Artık bu dönemden sonra bronz yerine demirle silâhlar üretilir. Şû (şimdiki Siçuan) ve Yue (şimdiki Zhejiang) da bu dönemde Çin kültürü bölgesi içine alındı.

Aralarında Mensiyüs tarafından ayrıntılara bölünen Konfüçyüsçülük, Lao Zi ve biraz da Zhuang Zi tarafından ayrıntılara bölünen Taoizm, Legalizm ve Mohizm'in bulunduğu Yüz Düşünce Okulu bu dönemde gelişti. Ticâret de bu dönemde gelişerek bâzı tüccarlara politikaya etki imkânı verdi. Askerî taktikler de değiştirildi. İlk- ve Sonbahar Dönemi'ne göre değişikliklerle yaya ve atlı askerler, bütün ordularda kullanılmaya başlanıp iki tekerlekli savaş arabası tutulmamaya başlandı. Bu dönemden sonra Çin'in asilzadeleri savaşçı sınıfa âit olmak yerine okur-yazar sınıftan olmaya başladılar. Krallıklar, büyük orduları birbirinin üstüne salarak birbirlerini egemenlikleri altına almaya çalışıyorlardı. Askerlerin silâhları, yavaş yavaş bronz yerine sırf demirden üretilmeye başlandı. Hançer baltası, bu dönemde değişik krallıklarda, bilhassa 5½ m uzunluğunda mızraklar çıkararak Qin'de son derece yaygın bir silâhtı. Bu dönemde askerî strateji uzmanı Sun Tzu (Sun Zi), *Savaş Sanatı* adlı eseriyle en etkin ve bilinen en eski askerî strateji eserini yazdı. Bu eserin yanı sıra Yedi Askerî Klâsikler de bu dönemde yazıldı. Çin birleştğinde bu yedi klâsik eser, ayaklanmaya teşvik ettiğinden idareciler tarafından saklandı. M.Ö 230 yılında, Qin beyliğinin başında bulunan Ying Zheng, Çin'i bütünleştirme seferine başladı. Qin beyliği dokuz yıl içinde diğer altı beyliği yok ederek M.Ö 221 yılında Çin'i birleştirerek yaklaşık 600 yıl süren bölünmeye son verdi

Çin tarihindeki ilk feodal hanedan Qin Hanedanı-秦朝 (M.Ö.221-M.Ö.206)

2 bin yıl süren kölelik rejiminden sonra, M.Ö 221 yılında Çin tarihindeki ilk birleşik, merkezîyetçi ve otoriter feodal yönetim olan Qin hanedanı kuruldu. Qin hanedanının doğuşu, Çin tarihinde büyük önem taşıyor.

M.Ö 475-M.Ö 221 yılları arasında hüküm süren Savaşan Devletler dönemi, Çin'deki kölelik rejiminin son dönemiydi. Başlangıçta birbirlerinden bağımsız çok sayıda küçük beylikler vardı. Bu beyliklerin birbirlerini savaş yoluyla ilhak etmeleri sonucunda yedi büyük beylik varlığını sürdürdü. "Yedi Güçlüler" olarak adlandırılan bu beylikler, Qin, Qi, Chu, Wei, Yan, Han, Zhao'ydı. Çin'in kuzeybatısında yer alan Qin beyliğinin gücü, diğer beyliklerden daha erken başlattığı askeri ve tarımsal reform sayesinde hızla arttı. M.Ö 247 yılında 13 yaşındaki Ying Zheng, tahta geçerek Qin Beyi oldu. Ying Zheng, 22 yaşında beyliği bizzat yönetmeye başladıkandan sonra diğer altı beyliği ilhak ederek Çin'i birleştirme stratejisini hayata geçirdi. Ying Zheng, bütün beyliklerdeki yetenekli insanları bir araya getirdi. Örneğin Ying Zheng, Han Beyliği'nden gelen casus Zheng Guo'ya görev vererek "Zheng Guo Kanalı"nı açtırdı. Bu kanal sayesinde Qin beyliğindeki 40 bin hektardan fazla tuzlu ve alkalik toprak, verimli tarlalara dönüştü. Bu çalışma, Qin beyliğinin Çin'i birleştirmesinin maddi koşulunu hazırladı. M.Ö 230-M.Ö 221 arasındaki sürede Ying Zheng, Han, Zhao, Wei, Yan, Chu ve Qi'yi yok ederek Çin'i birleştirdi. Bölünmeye son verilen Çin'de birleşik, merkezîyetçi ve diktatörlük rejimiyle yönetilen Qin hanedanı kuruldu. Ying Zheng de Çin tarihindeki ilk imparator oldu. Bu yüzden Ying Zheng, "ilk imparator" anlamına gelen "Shi Huangdi" olarak adlandırılmıştır.

Qin hanedanının Çin'i birleştirmesi, Çin tarihine yapılan büyük bir katkı olarak büyük önem taşıyordu. Öncelikle Qin Shi Huang, siyasi alanda "Fenfeng sistemi"ni (ülkenin topraklarının imparatorun çocukları tarafından paylaşılması sistemi) kal-

dırarak “Jun Xian Sistemi”ni (il ve ilçe sistemi) uygulamaya başladı. Ülke, 36 ile ayrıldı ve her ilin altında ilçeler kuruldu; merkez yönetimle yerel yönetimlerde görev yapan devlet memurlarının hepsi imparator tarafından bizzat seçilerek atanır ya da görevden alınır, yöneticiliğin babadan oğla geçmesi uygulamaları kaldırıldı. Qin hanedanının başlattığı “İl ve ilçe sistemi” daha sonra iki bin yıldan fazla süren feodal rejimde yerleşik bir sistem olarak varlığını sürdürdü. Bugün Çin’deki pek çok ilçenin ismi, iki bin yıl önce Qin hanedanı döneminde belirlenmişti.

Qin hanedanının Çin’i birleştirmesinin diğer önemli sonucu, yazıların birleştirilmesi idi. Qin hanedanından önce farklı beylikler farklı yazılar kullanıyorlardı. Bu yazılar, aynı kökten gelmesi ve yazılışları arasında büyük farklılık olmamasına rağmen, yine de kültürün yaygınlaşması ve insanlar arasındaki temaslar için bir engel oluşturmuştu. Çin’in birleştirilmesinden sonra Qin beyliğinde kullanılan “Xiao Zhuan Yazısı”, ulusal yazı oldu. O tarihten itibaren Çince yazısının gelişimi, belirli kurallara bağlandı. Bu olay, Çin tarihinin oluşumu ve kültürünün devam ettirilmesi için tahmin edilemeyecek kadar büyük önem taşıdı.

Bununla birlikte Qin hanedanı, ölçüleri birleştirdi. Halbuki Çin’in birleşmesinden önce yazıda olduğu gibi farklı beyliklerde farklı uzunluk, hacim, ölçüm ve ağırlık ölçüleri kullanılıyordu ve bu durum, ekonominin gelişmesini ciddi bir şekilde engelliyordu. Ayrıca Qin Shi Huang, tek para ve tek yasa sistemini uygulayarak bir yandan ülke ekonomisinin gelişmesine elverişli koşullar yarattı, diğer yandan da merkezîyetçi yönetimini büyük ölçüde güçlendirdi.

Düşünce alanındaki diktatörlüğünü de güçlendirmek isteyen Qin Shi Huang, M.Ö 213 yılında “Qin Tarihi” dışında, diğer bütün beyliklerin tarih kitaplarını ve Konfüçyus klasiklerini yaktırdı, hatta bu kitapları gizlice saklayan veya yaygınlaştıran kişileri öldürttü. Bununla birlikte Qin Shi Huang, ülkenin kuzeyinde yaşayan azınlık milliyetlerin saldırılarını önlemek için daha önce Qin, Zhao ve Yan gibi beylikler tarafından inşa edilen setleri restore ettirerek batıdaki çölden doğudaki denize kadar beş bin kilometreyi geçen Çin Seddi’ni oluşturdu. Qin Shi Huang, ayrıca 700 binden fazla köylüyü çalıştırarak ve yüklü harcama yaparak Lishan Dağı’nın eteğinde bir mezar inşa ettirdi. Bu mezar, bugün Dünya Mirasları Listesi’nde yer alan Qin Mezarı ve Yeraltı Heykel Ordusu’dur (Tera Cotta).

Qin Shi Huang’ın Çin’i birleştirmesiyle Çin’de uzun süren bölünmüşlüğe son verilerek esasını Han milliyetinin oluşturduğu çok milliyetli, güçlü ve büyük bir feodal imparatorluk kuruldu, böylece Çin tarihinde de yepyeni bir sayfa açıldı.

Han Hanedanı-漢朝 (M.Ö.206-M.S.220)

Çin, M.Ö 206 ila M.S 8 yılı arasında Batı Han hanedanının yönetimi altında bulunuyordu. İmparator Han Gaozu olarak adlandırılan Liu Bang tarafından kurulan Han hanedanının başkenti Chang’an’dı (bugünkü Xi’an şehri).

İmparator Han Gaozu, tahtta bulunduğu yedi yıl içinde merkezîyetçi otoriter yönetimini sağlamlaştırmak için “Halka nefes aldırma”ya yönelik bir dizi politika uyguladı.

Han Gaozu’nun M.Ö 159 yılında ölmesi üzerine İmparator Hui Di, tahta geçti. Ancak Han hanedanının yönetimi, fiilen İmparator Han Gaozu’nun eşi Lü Zhi’nin eline geçti. İktidarda 16 yıl kalan Lü Zhi, Çin tarihindeki sayılı kadın yöneticilerden

biriydi. Onun ardından M.Ö 183 yılında tahta geçen imparator Wen Di ve oğlu imparator Jing (M.Ö 156-M.Ö 143 yılları arasında tahta oturdu), “Halka nefes aldırma” politikalarını sürdürerek köylülerin vergi yükünü azalttılar. Bunun sayesinde Han hanedanının ekonomisinde büyük canlılık görüldü. Bu dönem, tarihçiler tarafından “Wen ve Jing Düzen Dönemi” olarak anlandırılıyor.

“Wen ve Jing Düzen Dönemi”nden sonra Han hanedanı, adım adım güçlendi. M.Ö 141 yılında tahta geçen imparator Wu Di, Wei Qing ve Huo Qubin adlı iki generali göndererek Hunlar’ı yenilgiye uğrattı, Batı Han hanedanının toprağını genişletti, ülkenin kuzey bölgelerindeki ekonomik gelişmeyi güvence altına aldı. İmparator Wu Di, yaşamının son yıllarında savaşa son vererek tarımı geliştirmeye yöneldi. Böylece Çin ekonomisi, gelişmeye devam etti. İmparator Wu Di’nin ölümü üzerine tahta geçen İmparator Zhao Di, ekonomiyi geliştirmeye devam ederek Han hanedanını eşi görülmez bir refaha ulaştırdı.

İmparator Zhao Di ve Xuan Di’nin toplam 38 yıl uyguladıkları “Halka nefes aldırma” politikası sayesinde Batı Han hanedanının gücü arttı. Ancak bunun beraberinde getirdiği, yerel yönetimlerin güçlenmesi, Batı Han hanedanının yönetimini ciddi şekilde zayıflattı. Bunu fırsat bilen Wang Mang’ın M.S 8 yılında iktidarı ele geçirerek “Xin” hanedanını kurmasıyla Batı Han hanedanı yönetimi sona erdi.

Liu Xiu’nun M.S 25 yılında İmparator Guangwu Di olmasıyla Çin, M.S 220 yılına kadar Doğu Han hanedanının yönetimi altına girdi.

Liu Xiu, köylü isyancıların yardımıyla 25 yılında Wang Mang’ı tahttan indirerek Han hanedanı yönetimini yeniden kurdu. Ancak bu kez hanedanın başkenti Luoyang oldu. İmparator Guangwu Di, M.S 26 yılında Wang Mang’ın uyguladığı eski politikalarının kapsamlı şekilde değiştirilmesi emri vererek memurluk yönetimine çekidüzen verdi; Üç Vezir’in (Taiwei, Situ ve Sikong adı verilen üç üst düzey yönetici) yetkilerini daha da sınırlandırmak için önemli devlet işlerinden sorumlu altı Shangshu (bakan) atadı; “devlet kölesi sistemi”ni kaldırdı; toprak sayımı gerçekleştirerek halkın yaşamını istikrara kavuşturdu. İmparator Guangwu Di, Ming Di ve Zhang Di’nin iktidar döneminde harcanan yoğun çabalardan sonra Doğu Han hanedanı eski güce adım adım yeniden kavuştu. Bu dönem, daha sonra “Guangwu Kalkınması” dönemi olarak adlandırıldı.

Üç Krallık 三國, Jin-晋 dönemleri ve Güney-Kuzey Hanedanlar-南北朝 (M.S.220-589)

Çin, Doğu Han hanedanı yönetiminin giderek zayıflamasıyla 2. yüzyılın sonunda uzun bir bölünmüşlük dönemine girdi ve 220-589 yılları arasındaki dönemde Üç krallık denilen Wei (220-265), Shu (221-263) ve Wu (222-280) krallıkları, Batı Jin (265-317) ve Doğu Jin (317-420) hanedanları, Song (420-479), Qi (479-502), Liang (502-557) ve Chen (557-589) denilen güney hanedanları, Kuzey Wei (386-534), Doğu Wei (534-550) Kuzey Qi (550-577), Batı Wei (535-556) ve Kuzey Zhou (557-581) denilen kuzey hanedanları tarafından yönetildi.

Bu dönemin ilk yıllarında (220–265) Çin toprakları, Wei, Shu ve Wu olarak adlandırılan üç krallık tarafından paylaşıldı. Bu bölünmüşlüğe son veren Batı Jin hanedanı (265–317), varlığını ancak çok kısa bir süre sürdürebildi. Bunun ardından

bölünme, yeniden başladı. Batı Jin hanedanı sülalesinin geri kalan mensupları Yantze Nehri'nin güneyinde Doğu Jin hanedanını (317–420) kurarken, Çin'in kuzeyi etnikler arası savaşlara sahne oldu. Kuzey Çin'de ortaya çıkan çok sayıdaki yönetim, tarihçiler tarafından "16 Devlet" olarak adlandırıldı. Bu devletlerin dördünü Asya Hunların soyundan gelenler kurdu.

Üç krallık ve Jin dönemlerinde Çin'in güneyinde ekonomik olarak nispeten büyük ilerlemeler kaydedildi. Ülkenin batısı ve kuzeyinde yaşayan azınlık etnik grupların güneye göç etmeleriyle etnik kaynaşma ve temas yoğunlaştı. Söz konusu dönemde kültür alanında "Xuan" felsefesinin hâkimiyeti söz konusuydu. Budizm ve Taoculuk, birbiriyle olan mücadeleler içinde yayılarak gelişti. Buna rağmen Budizm, genellikle yöneticiler tarafından himaye ediliyordu. Edebiyat ve sanat alanında, "Jian'an'ın Yedi Aydın" ve Tao Yuanming gibi edebiyatçıların şiirleri ve makaleleri, Wang Xizhi gibi hat ustalarının eserleri, Gu Kaizhi gibi ressamların resimleri ve Dun Huang Mağarası gibi mağara ve tapınak sanat eserleri, ölümsüz eserler olarak tarihe geçti.

Bilim ve teknoloji bakımından, tanınmış Çinli matematikçi Zu Chongzhi, dünyada matematikteki sabit sayı " π "nin noktadan sonraki yedi hanesini belirleyen ilk insandı. Jia Sixie'nin kaleme aldığı "Qi Min Yao Shu" (Ziraatın Temel Teknikleri) adlı kitap ziraat alanında dünyaca bilinen bir şaheserdi.

420–589 yılları arasındaki dönem, "Güney-Kuzey Hanedanları" dönemi olarak adlandırılıyor. Bu dönemde Çin'in kuzeyinde önce Kuzey Wei devleti kuruldu; sonra Kuzey Wei, Doğu Wei ve Batı Wei olmak üzere ikiye bölündü; daha sonra Doğu Wei'nin yerine Kuzey Qi, Batı Wei'nin yerine Kuzey Zhou kuruldu; dönemin sonunda Kuzey Zhou, Kuzey Qi'yi ilhak etti. Çin'in güneyinde ise Song, Qi, Liang ve Chen devletleri vardı.

Kuzey-Güney hanedanları döneminde Çin'in ortasında yaşayan insanların savaşlardan kaçarak güneye sürekli göç etmesi, ülkenin güneyine çok sayıda iş gücünün yanı sıra ileri üretim teknolojileri de getirdi. Bunun sayesinde Çin'in güneyindeki ekonomi hızla gelişti. Yangzhou, o dönemde güney Çin'deki en gelişmiş şehirdi.

Bu dönemde kültür alanında göze çarpan bir nokta, "Xuan" felsefesinin hızla gelişmesiydi. Bununla birlikte toplumsal kargaşa, düşünce özgürlüğüne güç kattı. Bu dönemde edebiyat konusunda kaydedilen gelişmelerin en iyi örneği şiirlerin gelişmesiydi.

Bu dönemde Çin'in dış temaslarında da büyük canlılık görüldü. Çin, doğudaki Japonya ve Kore, batıdaki Orta Asya ve Roma İmparatorluğu'nun yanı sıra Güneydoğu Asya ülkeleriyle de temas kurdu.

Doğu Jin hanedanının yıkılmasıyla Çin, tarihte benzeri az olan Güney-Kuzey bölünmüşlüğüne girdi. Bu durum, ekonomik gelişmeyi belirli ölçüde engellediyse de, azınlık etnik grupların Çin'in orta kesiminin yönetimini ele geçirmesiyle Sarı Irmak havzasında eşi görülmemiş bir etnik kaynaşmayı beraberinde getirdi. Bunun sayesinde Çin'in kuzeyinde yaşayan etnik gruplar, Hanların etkisinde kalarak Çin ulusunu oluşturan önemli öğeler oldular. Bu yüzden Güney-Kuzey hanedanları dönemi, Çin'deki etnik bütünleşme sürecinin hızlandırılmasında önemli rol oynayarak Çin ulusunun gelişme sürecinde vazgeçilmez bir halkaydı.

Sui Hanedanı-隋朝 (581-618)

Sui Hanedanı, İmparator Wen Di olarak adlandırılan Yang Jian tarafından 581 yılında kuruldu ve imparator Yang Di'nin öldürüldüğü 618 yılına kadar toplam 37 yıl hüküm sürdü. Sui hanedanı Çin tarihindeki en kısa süreli hanedanlarından biriydi. İmparator Wen Di'nin Çin'in tarihi gelişimine yaptığı katkılardan biri, Kuzey Zhou hanedanı döneminde uygulanan altı bakanlık sistemini kaldırarak üç eyalet ve altı bakanlığa dayalı yönetim yapısını oluşturması; diğeri de Kuzey-Güney hanedanları dönemindeki ağır cezaları hafifleterek yeni yasaları çıkarması; üçüncüsü de devlet memuru seçiminde yenilik yaratarak devlet memurlarını sınavla alma sistemini uygulamasıydı. İmparator Yang Di'nin tarihe yaptığı tek katkı, Beijing ile Hangzhou arasındaki Büyük Kanal'ı açtırmasıydı ki bunun amacı gezilerini kolaylaştırmaktı. İmparator Yang Di, acımasızlığıyla tarihe geçti. Uyguladığı ağır vergi yüzünden halkın nefretini kazanan Yang Di, isyancı köylüler tarafından Jiangu'da idam edildi. Sui Hanedanı, böylece devrildi.

Tang Hanedanı-唐朝 (618-907)

Sui hanedanının yıkılmasından sonra 618 yılında kurulan Tang hanedanı, Çin'i 907 yılına kadar toplam 289 yıl yönetti. Tang hanedanı, "An Shi İsyanı"yla iki döneme ayrılır. Bu iki dönemden biri, refah dönemi; diğeri ise çöküş dönemiydi. İmparator Gao Zu tarafından kurulan Tang hanedanı varisi imparator Tai Zong olarak adlandırılan Li Shimin 10 yıl süren askeri seferleriyle Çin'i yeniden birleştirdi. Tarihte "Xuan Wumen Olayı" olarak anılan hükümet darbesiyle tahta geçen Li Shimin, aldığı bir dizi etkili politikayla ülkeyi Çin'in feodal döneminde eşi görülmez bir refah toplumu haline getirdi. "Zhen Guan Refah Dönemi" olarak adlandırılan bu dönemde Tang hanedanı, siyaset, ekonomi ve kültür gibi her alanda dünyadaki diğer bütün devletleri geride bıraktı. Daha sonra İmparator Xuan Zong tarafından yaratılan "Kai Yuan Refah Dönemi", Tang hanedanının gücünü, halkın refahını ve toplumsal barışı daha da pekiştirdi. Ancak İmparator Xuan Zong döneminin son yıllarında yaşanan "An Shi İsyanı", Tang hanedanının çöküşüne doğru adım adım yaklaşmasına neden oldu.

Tang hanedanı döneminde siyaset ve hukuk alanında ilerleme kaydedildi. Bu dönemde uygulanan Üç Eyalet ve Altı Bakanlık Sistemi, Devlet Memurları Sınavı sistemi ve İkili Vergi Yasası, Çin tarihine damga vuran sistemlerdi. Tang hanedanı tarafından izlenen dışı açılma politikası sayesinde Çin'le dünya arasındaki ekonomik ve kültürel temaslar yoğunlaştı. Tang Hanedanı dönemindeki şairlerin, Çin edebiyatında ayrıcalıklı bir yeri vardır. Chen Zi'ang, Li Bai, Du Fu, Bai Juyi, Yuan Zhen, Li Shangyin ve Du Mu, Tang Hanedanı dönemindeki seçkin şairlerin temsilcileri olarak kabul ediliyor. Han Yu ve Liu Zongyuan tarafından başlatılan "Eski Edebiyata Dönüş Hareketi", Çin edebiyatını uzun süre etkiledi. Yan Zhenqin'in hat eserleri, Yan Liben, Wu Daozi ve Wang Wei'nin resimleri, "Nishang Yuyi Dansı" (Rengarenk İpek Giysiyle Dans) gibi müzik ve dans gösterileri ve çok sayıdaki mağara resmi ve heykel, Çin medeniyetinin önemli bir parçasını oluşturuyor. Bilim ve teknoloji alanlarında bu dönemde Çin'de matbaacılık ve barutçuluk gelişti.

Tang hanedanının son yıllarında Çin, siyasi kargaşalara sahne oldu. "Niu Li Siyasi Mücadelesi", hadımların devlet yönetimini ele geçirmesi ve birbirlerini izleyen köylü isyanları, hanedanın gücünü giderek zayıflattı. Tang hanedanının sonunda pat-

lak veren “Huang Chao İsyanı”na katılan Zhu Wen, Tang hanedanı imparatorunu tahttan indirerek kendisini imparator ilan etti. Böylece Tang hanedanı dönemi kapandı ve Beş Hanedan Dönemi başladı.

Tang Hanedanı yıkıldıktan sonra Çin’de tekrar bölünme devri başladı. Bu devir Çin tarihinde “Beş Hanedan On Krallık Dönemi” olarak adlandırıldı. Bu devirde Çin toprakları sırasıyla Sonraki Liang (907–960), Sonraki Tang (923–936), Sonraki Jin (936–947), Sonraki Han (947–950) ve Sonraki Zhou (951–960) hanedanları tarafından yönetildi. Bu devirde Çin’de siyasi, ekonomi ve kültürel alanda önemli gelişme yaşanmadı.

Song Hanedanı-北宋 (960-1279)

Sonraki Zhou hanedanının generali Zhao Kuangyin, Chen Qiao kasabasında ayaklanma başlatarak 960 yılında kendisini İmparator Tai Zu ilan ederek Song hanedanını kurdu. Song hanedanının kuruluşuyla Beş Hanedan Dönemi kapandı ve Çin’deki bölünmüşlük sona erdi. Song Hanedanı, 1279 yılında Yuan hanedanı tarafından devrilmesine kadar toplam 319 yıl varlığını sürdürdü. Song Hanedanı 1127’de Güney Song Hanedanı olarak devam etti. Bundan dolayı 1127’den önceki Song Hanedanı’na “Kuzey Song Hanedanı” dendi.

Kuzey Song Hanedanı döneminde, Hitaylar (Kıtanlar) kuzeyde Liao Devletini (907/947–1125) yılları arası), Dangxianglar kuzeybatıda Batı Xia Devletini (1038–1227 yılları arası), Nüzhenler kuzeyde Jin Devletini (1115–1234 yılları arası) kurdular. 1125 yılında Hitayların Liao Devletini yok eden Jin Devleti, 1127 yılında Song Hanedanının başkenti Kaifeng’i işgal ederek İmparator Hui Song ve varisi Qin Zong’u kaçırdı. Böylece Kuzey Song hanedanı yıkıldı. Bunun ardından Song sülalesi mensubu Zhao Gou, hanedanın güney başkenti Yingtian’da (bugün Henan eyaletine bağlı Shangqiu şehri) tahta geçerek İmparator Gao Zong oldu. Daha sonra Lin’an’a (bugünkü Hangzhou şehri) kaçan imparator Gao Zong, Yantze Nehri’nin güneyini yöneten Güney Song Hanedanı’nı kurdu. Dar bir alana sıkıştırılan Güney Song Hanedanı, 1279’da Kubilay Han tarafından yok edilinceye kadar çok zayıf bir hanedanlık olarak kaldı.

Bu dönemde Kuzey Song Hanedanı’nın Çin’in kuzey bölgelerini birleştirmesiyle toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlarda büyük gelişmeler kaydedildi, dış ticaret de gelişti. Fan Zhongyan tarafından başlatılan “Qingli Reformu” ve Wang Anshi tarafından başlatılan reform, Kuzey Song Hanedanına uzun süreli refah getirememesine rağmen, bazı toplumsal sorunları gidermeyi başardı. Kuzey Song Hanedanı’nın son yılında devletin çürümüş karanlık yönetimine karşı Fang La ve Song Jiang liderliğinde köylü isyanı meydana geldi. Kuzey Song Hanedanı’nın Jin Devleti tarafından yok edilmesinden sonra Güney Song Hanedanı, Yantze Nehri’nin güneyini yönetmekle yetindi ve kuzeye seferler düzenleyerek ülkeyi yeniden birleştirme hevesini yitirdi. General Yue Fei’nin kuzeyden gelen Jin saldırılarına karşı verdiği çetin mücadele, Güney Song Hanedanı’nın hükümdarlarının gözünde yalnızca güney Çin’de daha rahat yaşamalarını sağlayan bir unsurdur.

Song Hanedanı döneminde Çin, birçok alanda, özellikle bilim ve teknoloji alanında büyük başarılar sağladı. Bu dönemde pusula, matbaacılık ve barut yaygınlaştı.

Dönemin bilim adamı Bi Sheng, Avrupalılardan 400 yıl önce tipografi tekniğini keşfetti; Su Song, dünyadaki ilk kronometreyi icat etti; Shen Kuo'nun yazdığı “Meng Xi Bi Tan”, bilim ve teknoloji tarihindeki önemli bir eser olarak kabul edildi. Kültür alanında Li bilimi (görgü kuralları bilimi) son derece popüler oldu, Zhu Xi ve Lu Jiuyuan gibi tanınmış görgü kuralları uzmanları ortaya çıktı. Taoculuk ve Budizm'in yanı sıra dışardan gelen dinler de yaygınlaştı. Kuzey Song Hanedanı döneminde yaşayan tarihçi ve edebiyatçı Ouyang Xiu'nun kaleme aldığı “Yeni Tang Tarihi”, Tang Hanedanı'nın tarihinin gelecek nesillere aktarılmasına büyük katkı yaptı. Sima Guang'un kaleme aldığı “Zi Zhi Tong Jian” (Halkı Yönetmenin Faydalı Örnekleri/Yöneticilere Ayna Olan Malzemeler Koleksiyonu) ise kronolojik tarih araştırmalarıyla ilgili bir şaheserdir. Edebiyat alanında Ouyang Xiu ve Su Shi gibi seçkin deneme yazarları ortaya çıktı. Şiirin bir biçimi olan Song ci, bu dönemde yaşayan Yan Shu, Liu Yong, Zhou Bangyan, Li Qingzhao ve Xin Qiji gibi büyük şairlerin sayesinde eşi görülmemiş biçimde doruğa ulaştı. Tiyatro ve geleneksel Çin operaları, toplumda geniş ilgi gördü. Dağ, nehir, çiçek ve kuş, resimlerin ana konuları oldu. Dönemin büyük ressamı Zhang Zeduan'ın “Qing Ming Shang He Tu” (Qing Ming Bayramındaki Nehir Manzarası), Çin'in resim sanatındaki ölümsüz eserlerden biridir.

Yuan-元朝 (Moğol Hanedanı 1206–1368)

Moğolların Kıyak kabilesinden olan Timuçin'in 1206 yılında ilk Moğol kurultayını toplayarak Büyük Moğol İmparatorluğu'nu kurmasından ve kendini Cengizhan olarak ilan etmesinden 65 yıl sonra torunlarından Kubilay Han, 1271 yılında Kağanlık ve Tuli uluslarını birleştirerek kurduğu devletin adını “Yuan” olarak ilan etti. O, 1279 yılında Çin'in güneyindeki Song Hanedanı'nı ortadan kaldırdıktan sonra başkentini Dadu'ya (bugünkü Beijing) taşıdı. Yuan İmparatorluğu Kubilay Han zamanında (1260–1295) kendini bütün Moğol uluslarının amiri sayarak Orta Asya, Doğu Avrupa ve İran'ı içine alan geniş coğrafyayı hudutlarına dâhil etti. Kubilay'ın varisi Timur Han döneminden (1295–1308) sonra Merkezi Holin (bugün Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nin Harholin bölgesi) olan ve Avrupa ile Asya kıtasını kapsayan büyük Moğolistan İmparatorluğu, kısa bir süre sonra birbirinden bağımsız birkaç hanlığa bölündü. Moğol imparatoru, yalnızca adı gereği Moğolların ortak hanı durumuna düştü ve git gide zayıflamaya başladı.

Yuan Hanedanı'nın kuzeyi, uzun süren savaşlar yüzünden yıkıma uğramıştı. Yuan hanedanının kurucusu ve İmparator Şizu olarak bilinen Kubilay, tarımı teşvik eden politikalar uyguladı ve Sarı Irmak'ı ıslah ettirdi.

Çin'de Yuan Hanedanı döneminde de çok önemli gelişmeler oldu. Çin'in ekonomisi ve kültürü komşuların yoğun ilgisini çekiyordu. O dönemde dünyanın çeşitli ülkeleri, Çin'e sık sık elçi gönderiyor ve çok sayıda yabancı tüccar da Çin'e akın ediyordu. Çin'in yabancı ülkelerle olan temaslarında da eşi görülmemiş canlılık görülüyordu. Bu temaslar, Yuan Hanedanı döneminde doruğa ulaştı. Yuan Hanedanı ile Japonya ve Güneydoğu Asya ülkeleri arasında yakın temaslar kuruldu. Çok sayıda Çin gemisi, Çin ve Hindistan arasındaki denizlerde gidip geliyordu. Çin'de gelişen matbaacılık, barut ve pusula, Yuan Hanedanı döneminde Arap yarımadası üzerinden Avrupa'ya, Arapların astronomi, tıp ve matematik bilgileriyle İslam dini de Çin'e

tanıtıldı. Çin ve Arap yarımadası arasında deniz taşımacılığının yanı sıra Yunnan eyaleti üzerinden kara taşımacılığı da açıldı. Doğu Afrika'ya gönderilen Çin porselemleri, Fas'a kadar ulaştırıldı.

XIII. yüzyılın başlarında Moğol İstilasının başlaması ile Uzak Doğu Venediklilerin ilgisini çekmeye başlamıştı. Tam bu sırada XI. yüzyılda Dalmaçya'dan Venedik'e göç eden köklü bir ailenin çocukları olan Polo kardeşler kafa kafaya verip İstanbul, Kırım, Volga ve Buhara aralarında ticaret yaparken elde ettikleri tecrübelerine göre Uzak doğuya gidip mal getirip satmaya karar verirler. Onlar bu planları üzerine dükkanlarını kapatıp, 1271 yılında Venedik'ten ayrılarak İpek Yolunu takip ederek Pekin'e doğru yola koyulurlar. Polo kardeşler bu seferine on beş yaşındaki Marco Polo'yu da dâhil etmişlerdi. Onlar yaklaşık üç yıl süren uzun bir yolculuk yaptıktan sonra Anadolu'dan, Mezopotamya'ya geçerek oradan da İran, Kırmızı ve Horasan'ı kazasız balasız geçerek Afganistan, Bedahşan ve oradan da Pamir Düzlüğüne ulaşırlar. Pamir Düzlüğünden sonra Kaşgar'a gelen Polo kardeşler Kaşgar'da uzun bir süre kalırlar. Bir Çin kaynağına göre Polo kardeşler, 1273 yılında Yuan Hanedanı'nın başkenti Pekin'e ulaşırlar. Yine bir kaynakta Polo kardeşlerin Kubilay Han'ın hayatında gördüğü ilk Latin kökenli insanlar olduğu, onların Moğol İmparatorluğunda pek az kişiye verilen özel imtiyazlara sahip oldukları, bu görüşmede Marco Polo'nun, zekâsıyla Kubilay Han'ı cezp etmesini bildiği ve sarayda en önemli görevlerden birine getirildiği anlatılmaktadır. 1292 yılı Polo kardeşlerin dönüş yılıdır ve 1295 yılında Venedik'e dönerler. Marco Polo, Çin'de 17 yıl yaşamıştır. Marco Polo'nun "Seyahatname" adlı kitabı, asırlar boyunca Batılıların Çin'i ve Asya'yı tanımak için başvurdukları önemli bir kaynak olmuştur.

Yuan Hanedanı döneminde kültür alanındaki önemli bir gelişme, Yuan Qu'nun (tiyatronun bir biçimi) ortaya çıkmasıydı. Guan Hanqin, Wang Shipu, Baiyu ve Ma Zhiyuan gibi tanınmış Yuan Qu yazarlarının "Dou-E'ye Yapılan Haksızlıklar" ve "Batı Odasının Hikâyesi" gibi sahne eserleri, Çin kültüründe önemli bir yere sahiptir.

Moğol yönetiminin Han Çinlilerine yaptığı dayanılmaz sömürü ve baskı, Hanların ayaklanmasına neden oldu. 1333 yılına gelindiğinde dini örgütler ve başka gizli örgütler tarafından başlatılan ayaklanmalar tüm ülkeye yayıldı. Bu dönemdeki büyük ayaklanma, Sarı Irmak'ta yapılan ıslah çalışmalarına katılan köylülerin başlattığı "Kırmızı Başörtülü Ordu"nun ortaya çıkmasıydı. "Kırmızı Başörtülü Ordu"nun Haozhou bölgesindeki birlikleri, Zhu Yuanzhang'ın liderliğinde "Moğolları kovarak Çin'i yeniden kurmak" sloganıyla geniş destek kazandı. Zhu Yuanzhang, ordusuyla birlikte 1368 yılında Pekin'i ele geçirerek Yuan Hanedanı'nı devirdikten sonra Çinlilerin Ming Hanedanı'nı kurdu.

Ming Hanedanı- 明朝 (1368–1644)

Ming Hanedanı, Zhu Yuanzhang'nın 1368 yılında Nanjing kentinde tahta geçmesiyle kuruldu. Ming Taizu olarak adlandırılan Zhu Yuanzhang, tahtta kaldığı 31 yıl içinde feodal monarşi merkezi yönetimini güçlendirmek için hanedanın kuruluşuna büyük katkısı olan vezirleri ve farklı görüşlere sahip olan kişileri öldürerek imparatorluk otoritesini artırdı. Ming Taizu'nun ölümünden sonra torunu Jianwen tahta

geçti. Ancak imparator Jianwen, amcası Zhu Li tarafından tahttan indirildi. Zhu Li, kendisini Chengzu İmparatoru ilan etti ve 1421 yılında başkenti Pekin'e taşıdı.

Ming Hanedanı yönetiminin merkeziyetçiliği güçlendirmesine rağmen, imparatorlarının ya yeteneksiz ya da çok küçük yaşta olmaları nedeniyle hükümet yetkilileri, adım adım hadımların eline geçti. Hadımlar yolsuzluk ve şantaj yaptılar, dürüst olan vezirleri ezdiler. Ülke, kötü yönetildi, toplumdaki her türlü çelişme alevlendi. Ming Hanedanı'nın orta dönemine gelindiğinde birçok köylü isyanı meydana geldi, ancak hepsi bastırıldı.

Ming Hanedanı dönemindeki tanınmış siyaset adamı Zhang Juzheng, toplumsal çelişmeleri yatıştırmak ve Ming Hanedanı iktidarını sürdürmek için reforma başladı. Zhang Juzheng, personel yönetimine çekidüzen verdi, tarım ve dokumacılığı kalkındırdı, ırmakları ıslah etti ve değişik adlar altındaki vergileri birleştirdi. Bu önlemler, halkın yükünü belirli derecede azalttı.

Ming hanedanı döneminde tarım, daha önceki hanedanlara göre gelişti; ipek dokumacılığı ve porselen üretimi yüksek bir düzeye ulaştı; demir çıkarma, bakır dövmeciliği, kağıt üretimi ve gemi yapımı sektörlerinde de büyük gelişmeler kaydedildi. Ming Hanedanı döneminde Çin'in dış ekonomik ve kültürel temasları da yoğunlaştı. Tanınmış Çinli denizci Zheng He, büyük filosuyla yedi kez Hint Okyanusu'nda yolculuk yaparak Asya ve Afrika kıtalarındaki 30'dan fazla ülke ve bölgeyi ziyaret etti. Ancak Ming Hanedanı'nın orta döneminden sonra Çin, Japonya, İspanya, Portekiz ve Hollanda gibi ülkelerin saldırısına uğradı.

Ming Hanedanı döneminde, meta ekonomisinin gelişmesiyle birlikte kapitalizmin tohumları yeşerdi. Ming Hanedanı'nın ilk yıllarında çok sayıda sahipsiz çorak toprak ortaya çıktı. İmparator Ming Taizu, başıboş dolaşan insanlara toprak verdi ve vergiyi indirdi. Bunun sayesinde kendi topraklarında ekim yapan köylülerin sayısı büyük ölçüde arttı. Tütün, tatlı patates, mısır ve yerfıstığı gibi yabancı tarımsal ürünler bu dönemde Çin'de yetişmeye başladı. Ming Hanedanı döneminde porselen ve dokumacılık gibi geleneksel Çin zanaatları yüksek seviyelere ulaştı. Özellikle ipek dokumacılığı sektöründe onlarca dokuma tezgâhına sahip atölye işletmecileri ve onlar için çalışan tekniği bilen "işçiler" ortaya çıktı. Bunlar, Çin'de kapitalizmin ilk şeklinin ortaya çıkmaya başladığını gösterdi. Ming Hanedanı döneminde, mal çeşitlerinin artması ve alışverişin yoğunlaşmasıyla birlikte kaynak ve ürünleri zengin, ulaşımı da kolay olan yerlerde büyüklü küçüklü ticaret merkezleri kuruldu. Pekin, Nanjing, Suzhou, Hangzhou ve Guangzhou gibi işlek kentler de ortaya çıktı.

Ming Hanedanı döneminde belirli kurallara bağlı kalan "Ba Gu" makaleleriyle memurluk sınavı yapıldı. Uzun romanların popüler olduğu bu dönemde "Shuihu", "Üç Devletin Hikâyesi", "Batı'ya Yolculuk" ve "Jinpinmei" gibi ünlü romanlar yazıldı. Bunların yanı sıra coğrafyayla ilgili "Xu Xiake Seyahatnamesi", tanınmış Doktor Li Shizhen'nin "Bencao Gangmu (Şifalı Bitkiler Koleksiyonu)", ziraatçı Xu Guangqi'nin "Tarım Ansiklopedisi", zanaatkâr Song Yingxin'in "Tiangong Kaiwu" ve tarih kitabı "Yong Le Ansiklopedisi" gibi ünlü klasik eserler de bu dönemde hazırlandı.

Ming Hanedanı'nın son yıllarında topraklar kraliyet ailesinde ve feodal beylerin elinde yoğunlaştı. Hükümet, vergileri günden güne artırdı, toplumsal çelişmeler gün geçtikçe alevlendi. Toplumsal çelişmelerin yumuşatılmasını arzulayan bazı memur-

lar ve bilginler, sık sık bir araya gelip siyaset tartıştılar ve hadım ile aristokratların imtiyazlarının azaltılmasını istediler. “Dong Lin Partililer” olarak adlandırılan bu insanlar, büyük baskıların altında kaldı. Bu durum, toplumdaki huzursuzluğu daha da artırdı.

Köylerdeki mücadeleler de şiddetlendi. 1627 yılında Shanxi eyaletinde yaşanan afet sırasında yöneticilerin zorla vergi toplamaları, köylü isyanlarına neden oldu. On binlerce köylünün katıldığı isyan ordusunun 1644 yılında Beijing şehrine girmesinden sonra imparator Cong Zhen kendini asarak intihar etti. Böylece Ming Hanedanı dönemi sona erdi.

Qing (Man-zhou) Hanedanı-清朝 (1644–1911)

Qing Hanedanı,1644–1911 yılları arasında Çin’de hüküm sürmüş hanedandır. Kurucusu Çin’in kuzeydoğusunda yaşayan Mançuların Aisin Gioro klanıdır bu nedenle **Mançu Hanedanı** olarak da adlandırılır. Qing Hanedanı, kurucusu Nurhaç’tan son imparator Pu Yi’ye kadar toplam 12 imparator tarafından yönetildi.

Qing Hanedanı’nın toprakları, zirve döneminde 12 milyon metrekaresi geçmişti. Nurhaç, ilk defa 1616 yılında Hou Jin Krallığı’nı kurdu. Krallığın ismi Huang Taiji tarafından 1636 yılında “Qing” olarak değiştirildi. Li Zichen’in liderliğindeki köylü isyancı ordusunun 1644 yılında Ming Hanedanı’nı devirmesi ve Ming Hanedanı’nın son imparatoru Cong Zhen’in intihar etmesinden yararlanan Qing ordusu, Mançurya’dan yola çıkıp Çin Seddi’nin önemli geçitlerinden Shanhaiguan’ı aşarak ülkenin iç kesimine girdi. Köylü isyancı ordusunu yenerek Pekin’i başkent yapan Qing Hanedanı, daha sonra ülkenin dört ucunda yaşanan köylü ayaklanmalarını bastırdı, güneye kaçan Ming Hanedanı’nın kalan güçlerini yok etti ve Çin’i adım adım birleştirdi.

Qing Hanedanı, ilk yıllarında sınıflar arasındaki çatışmaları yumuşatmak için çorak arazilerin tarlaya dönüştürülmesini teşvik etti ve vergi indirim gibi politikalar uyguladı. Bunun sayesinde Çin’in hem iç kesimindeki, hem de sınır bölgelerindeki toplumsal yapı ve ekonomi belirli ölçüde gelişti. 18. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Çin’in feodal ekonomisi, eşi görülmemiş biçimde zirveye ulaştı. Tarihte “Kangxi, Yongzheng ve Qianlong Refah Dönemi” olarak anılan bu dönemde Qing Hanedanı’nın feodal merkezîyetçi monarşi yönetimi daha güçlü hale geldi, Çin’in devlet gücü yükseldi, toplumda düzen sağlandı. Çin’in nüfusu 18. yüzyılın sonunda 300 milyona yaklaştı.

1661 yılında general Zheng Chengon, savaş filosuyla Taiwan Boğazı’nı geçerek Taiwan’ı 38 yıl süreyle işgal eden Hollandalı sömürgecileri yendi. Hollandalıların 1662 yılında teslim olmasıyla Taiwan, Qing Hanedanı’nın hâkimiyeti altına alındı.

Bilindiği gibi Çarlık Rusya’sı, 16. yüzyılın sonlarından itibaren doğuya genişlemeye başladı. Çarlık Rusya’sı, Qing ordusunun Mançurya’dan Shanhaiguan’ı geçerek Çin’in iç kesimine girmesinden yararlanarak Yaksa ve Nibuçu gibi kasabaları ele geçirdi. Qing hanedanı yönetimi, Rusların Çin topraklarından çekilmesini defalarca istedi. Qing ordusunun 1685 ve 1686 yıllarında İmparator Kangxi’nin emriyle Yaksa’daki Rus ordusuna iki kez saldırması karşısında Çarlık Rusya’sı ordusu, Çin-Rus sınırının doğusuyla ilgili sorunları, görüşme yoluyla çözmeyi kabul etti.Çin ve Rusya temsilcileri, 1689 yılında aralarındaki ilk sınır anlaşması “Nibuçu Anlaşması”nı imzaladılar.

İmparator Qianlong döneminde, Doğu Türkistan'ın kuzeyindeki işgalci güç Cungarlar arasındaki iç kavgayı yatıştırmayı bahane ederek 1755'te Doğu Türkistan'ın kuzeyini işgal etti. Sonra Cungarların güdümünde olan Doğu Türkistan'ın güneyindeki Büyük ve Küçük Hocaların isyanını yatıştırmak bahanesiyle Doğu Türkistan'ın güneyini de işgal etti. Böylece 1755'ten 1865'e kadar Doğu Türkistan'ı sömürgesi altında tuttu.

Qing Hanedanı'nın İmparatoru Daoguang dönemine kadar (1821–1851) Çin, kültür alanında büyük başarılar kazandı. Bu süre içinde Wang Fuzhi, Huang Zongxi, Gu Yanwu ve Dai Zhen gibi seçkin düşünürler ile Cao Xueqing, Wu Jinzi, Kong Shangren ve Shi Tao gibi ünlü edebiyatçı ve sanatçılar yetişti. Tarih alanında da büyük başarıların elde edildiği bu dönemde birçok seçkin tarihçi ve “Siku Quanshu” ile “Kitap Koleksiyonu” gibi hükümet emriyle derlenen büyük kitap dizileri ortaya çıktı. Bilim ve teknolojide, özellikle mimarlık alanında büyük ilerlemeler kaydedildi.

Qing Hanedanı döneminde Çin, tarıma dayalı bir ülke olmaya devam etti. Bununla birlikte Qing Hanedanı yönetimi, kültür ve düşünce alanlarında feodal ahlaki ön plana çıkardı, çok sayıdaki edebiyatçı ve düşünürü hapse attı. Dış ilişkiler alanında ise uzun süre içine kapandı ve kendisini “Dünya'nın “Merkez ülkesi” olarak gördü.

Qing Hanedanı'nın orta döneminden itibaren çeşitli toplumsal çelişmeler kendini göstermeye başladı, sık sık isyanlar yaşandı. “Bailianjiao”nın (Beyaz Nilüfer Dini) başlattığı isyan, Qing Hanedanı'nın refah dönemine son verdi.

1840 yılında patlak veren “Afyon Savaşı” ve bunun ardından Batılı ülkelerin yoğun saldırıları karşısında Qing Hanedanı, yabancı işgalcilerle çok sayıda adaletsiz anlaşma imzalayarak topraklarını yabancılara bırakmak, yüklü tazminat ödemek ve limanlarını yabancılara açmak zorunda kaldı. Çin de adım adım yarı feodal, yarı sömürge bir toplumsal yapıya düştü. Qing Hanedanı'nın son yıllarında yönetimin yozlaşması, düşüncelerinin kemikleşmesi, korkaklığı ve kendini küçümsemesi nedeniyle Qing Hanedanı çökmeye başladı.

19. yüzyıl, ipek ve çay gibi ürünler almak isteyen Batılı ülkelerin etki alanlarına giren Çin'in imparatorluk otoritesinin zayıflamaya başladığı dönemdir. Qing Hanedanı batıya açılmayı önce reddetmiş, ama teknolojik açıdan zayıf olduğu bir dizi savaşı kaybettikten sonra uluslararası ticarete kapılarını açmak zorunda kalmıştır. Hanedanlığa olan güven sarsılınca, 1850'de, hem Hıristiyanlıktan hem de Konfüçyüs'çülükten öğeler taşıyan Taiping Ayaklanması başlamıştır. Sosyal bir devrim niteliği taşıyan hareket toprak ağalığını kaldırmış ve eşitlikçi bir çizgi takip etmeye çalışmıştır. Ama liderleri kendi aralarında anlaşamayınca hareket zayıflamış ve 1864'te Mançular tarafından bastırılmıştır.

Zamanla artan yabancı karşıtlığı 1900'da Ayaklanmasına ön ayak olmuştur. Gizlice Mançular tarafından da desteklenen ayaklanmaya yapılan uluslararası müdahale atmosferi iyice germiştir. Mançuların kendi çıkarları için kullandıkları milliyetçi hareket, hanedanlığın batıya karşı etkisiz kalması nedeniyle halk gözünde kendilerinin de zor duruma düşmesine neden olmuş ve 1911 yılında patlak veren “Xinghai Devrimi” ile Qing Hanedanı yıkılmıştır. Böylece Çin'de 2 bin yılı aşkın hüküm süren feodal imparatorluk rejimi yıkılır ve Çin'de yeni bir dönem başlar.

Çin Cumhuriyeti Dönemi- 中華民國 (1911–1949)

Çin Cumhuriyeti, Boxer Ayaklanması'nı takiben 1911'de Hanedanlığının devrilmesiyle Milliyetçi Parti Kuomintang'ın lideri Sun Yat-sen'in çalışmalarıyla kurulmuş ve Çin'in 2000 yıllık imparatorluk yönetimini sona erdirmiştir. İlk başkanı Sun Yat-sen kısa süre sonra görevden çekilince yerine General Yuan Shi-kai geçmiş ve bir süre sonra yürüttüğü cuntacı eğilimleriyle ülkeyi yeniden zor bir sürece sokmuştur. 1916'da Yuan'ın ölmesiyle iyice gerilen atmosferde yabancı karşıtlığı artmış ve 4 Mayıs 1919'da öğrencilerin yabancı malları boykot ettiği bir ayaklanma patlak vermiştir. Rusya'daki devrimin başarısında cesaret alan bir grup 1921'de Çin Komünist Partisi'ni kurmuştur. Üyeleri arasında Zhou En Lai ve Mao Zedong gibi daha sonradan büyük önem kazanacak olan isimler bulunmaktaydı. Çin Komünist Partisi (ÇKP) ile Sun Yat-sen'in Kuomin Partisi (Milliyetçi Çin Partisi) arasında ilişkiler başlarda iyi olsa da 1925'te Yat-sen'in ölmesiyle bu ilişkiler bozulmuştur. Yat-sen'in yerine geçen Jiang Kai-shi (Çan Keyşek), ÇKP'nin aksine Batıya yaklaşmaktan yana olduğu için iki parti karşı karşıya gelmiştir. Bir komünist ihtilalinden korkan Jiang Kayşek önce davranmış olmak için 1927'de birçok komünisti öldürtmüştür. Bu gerilim ülkeyi milliyetçiler ve komünistler arasında uzun bir iç savaşa sürüklemiştir. 1931 yılında komünistler Jiangxi eyaletinin Ruijin kentinde bir Çin-Sovyet hükümeti kurdular. Jiang Kayşek'in sürekli saldırılarına hedef olan eyalette eşit olmayan şartlarda gerçekleşen çatışmalarda 1934'te komünistler iyice zor duruma düşmüşlerdir. Bu yenilgi durumu Mao'nun Çin'e uygun olmayan Sovyet yöntemleri bırakıp kendilerine özgü yöntemler yaratmaları gerektiği fikriyle ön plana çıkmasını sağlamıştır. Mao çoğunluğun köylü olduğu Çin'de kentlerden vazgeçip hareketi kırsal kesime taşımıştır. Kırsal gerilla taktikleri uygulamaya başlayan Mao 1934'te, 90,000-100,000 askerle uzun sürecek bir harekât başlatmış, bir yandan milliyetçilerle bir yandan da yerel beylerle savaşarak 1936'da sadece birkaç bin askerle Yen-an'a ulaşmıştır. Bu arada, İmparator Hirohito yönetiminde gittikçe güçlenen ve emperyalist hedefleri doğrultusunda Çin'in kuzey bölgesi Mançurya'yı ele geçirmek isteyen Japonya, 1936 yılında Çin'i işgale başlar. Kısa sürede Mançurya'yı kontrol altına alan ve Manzhouguo adıyla kendisine bağlı uydu bir devletçik kuran Japonlara karşı bir halk direnişi başlar. Bu bağımsızlık savaşını örgütleyen Mao Zedong önderliğindeki Çin Komünist Partisi halk içerisinde taraftar toplar. Çin-Japon Savaşı özellikle ÇKP'nin işine yaramıştır. Japon askerlerden kalan silahlar sayesinde düzenli bir ordu haline gelen komünist kuvvetleri, Sovyetlerin de Mançurya'ya yardıma gelmesiyle daha zengin eyaletlerde de etkilerini arttırmaya başlamışlardır. 1941 yılında İngiltere ve ABD savaşa Çin'in yanında girer. 1945 yılında Japonya'ya atılan atom bombaları sonucu Japonların çekilmesiyle savaşın sona ermesini takiben komünistler ve milliyetçiler arasındaki gerilim yeniden ortaya çıkar. Bağımsızlık savaşında ÇKP'yi cephe gerisinden vurarak ülke savunmasında zayıflık yaratan Kuomintang yönetimi, daha sonra arkasına ABD'yi alarak halkın tepkisini çekmeye devam eder. 1948'den itibaren Mao taktik değiştirir ve hem askeri gücüyle hem de halkçı politikalarla kısa sürede ülkede kontrolü eline alır. Halk desteğinden yoksun kaldıkça otoritesini korumak için sevimsiz girişimlere yönelen Jiang Kayşek önderliğindeki parti yönetimi 1949 yılında kesin yenilgiye uğrar ve Formoza adasına (Tayvan) kaçar. Jiang Kayşek Çin Cumhuriyeti'nin burada devam ettiğini dünyaya ilan eder. Bu olay

Çin ile Tayvan arasında günümüze kadar sürecek olan bir sorununun da başlangıcı olur. 1949 yılında Çin’de gerçekleşen bu devrim dünya tarafından kabul gördü. Fakat Çin Halk Cumhuriyeti Batı bloğu tarafından tanınmaz.1971 yılına gelindiğinde Amerika ve AB ülkeleri ile ÇKP yönetimindeki Çin Halk Cumhuriyeti’nin ilişkileri düzelince Çin Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler ‘den atılır ve Çin Halk Cumhuriyeti Uluslararası sisteme dâhil edilir. Günümüzde Tayvan adasında bulunan Çin Cumhuriyeti 23 ülke tarafından tanınmaktadır. Bugün “Çin” ifadesi Çin Halk Cumhuriyeti’ne yönelik kullanılırken, Çin Cumhuriyeti’ne ise genellikle “Tayvan” denmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti- 中华人民共和国 (1949-)

Çin Halk Cumhuriyeti, Jiang Kayşek liderliğindeki Kuomintang’ın yenilerek Tayvan’a çekilmesiyle, Mao Zedong tarafından 1 Ekim 1949’da kuruldu. Mao her yönden sosyalist bir devlet kurmak için çalışmaya başladı. Sovyet lideri Stalin’in ölümüyle Sovyetler Birliğinde biraz daha özgürlükçü bir atmosfer hâkim olmuştu. Bu atmosfer Çin’i de etkilemişti Fakat Mao hala eleştirilere kapalı ve yoldaşlarına güvenmez bir çizgi çizmeye devam etti.1958 yılında başlattığı modernleşme hareketi ve endüstri ile ziraatı birleştirmeyi öngören düzenlemeleri büyük başarısızlığa uğrayan Mao, politik açıdan zor durumda kaldı. Bu başarısızlığı 1960’larda partinin Maoocular ve pragmatistler olarak ikiye ayrılmasına neden oldu. Mao bir süre arka plana çekilse de halk arasında bir kült olmaya devam etti. Fakat ülkenin kurucusu devrimi tamamlamak istiyordu ve hala özellikle ordu tarafından destekleniyordu. Bu nedenle “Kültür devrimi”(Wen-hua da ge-ming) adıyla yeni bir dizi çalışmayla politik hayata aktif olarak geri döndü. Zamanla çevresindeki hemen herkesle arası açılrsa da, 1976 yılında ölene kadar kültür devrimine devam etti. Mao kültür devrimi üzerine düşüncelerini «Küçük Kırmızı Kitap» başlığıyla yayınladı. Bu kitap, ordunun da desteğiyle, kısa sürede milyonlarca çoğaltılarak halka dağıtıldı. Ona göre “Kapitalizm yolunu” seçen herkese karşı bir çeşit savaş açan Mao, edebiyat ve sanat

alanında da yoğunlukla propaganda içerikli sosyalist gerçekçilik akımını savundu. Çin Başbakanı Zhou En-lai 8 Ocak 1976 yılında 78 yaşında öldüğünde, Çin Komünist Partisi içinde “Reformistler” ve “Radikaller” olmak üzere iki kutup oluştu. Radikalleri Mao’nun eşi Jiang-qing yönetiyordu. Mao, 9 Eylül 1976’da 82 yaşında ölünce, eşi Jiang-qing ülke yönetiminde etkinliğini devam ettirmek istedi. Ancak, Başbakan Hua, hem parti başkanlığını ve hem de Askeri Komite Başkanlığını ele geçirdi. Bunun sonucu olarak Mao’nun eşi ve üç taraftarı tutuklandı. Böylece radikaller mücadeleyi kaybetmişti.

Çin Halk Cumhuriyeti, Çan Kay-şek liderliğindeki Kuomintang’ın yenilerek Tayvan’a çekilmesiyle, Mao Zedong tarafından 1 Ekim 1949’da kuruldu. Mao her yönden sosyalist bir devlet kurmak için çalışmaya başladı. Sovyet lideri Stalin’in ölümüyle Sovyetler Birliğinde biraz daha özgürlükçü bir atmosfer hâkim olmuştu. Bu atmosfer Çin’i de etkilemişti Fakat Mao hala eleştirilere kapalı ve yoldaşlarına güvenmez bir çizgi çizmeye devam etti. 1958 yılında başlattığı modernleşme hareketi ve endüstri ile ziraatı birleştirmeyi öngören düzenlemeleri büyük başarısızlığa uğrayan Mao, politik açıdan zor durumda kaldı. Bu başarısızlığı 1960’larda partinin Maoocular ve pragmatistler olarak ikiye ayrılmasına neden oldu. Mao bir süre arka plana çekilse de halk arasında bir kült olmaya devam etti. Fakat ülkenin kurucusu devrimi tamamlamak istiyordu ve hala özellikle ordu tarafından destekleniyordu. Bu nedenle “Kültür devrimi”(Wen-hua da ge-ming) adıyla yeni bir dizi çalışmayla politik hayata aktif olarak geri döndü. Zamanla çevresindeki hemen herkesle arası açılrsa da, 1976 yılında ölene kadar kültür devrimine devam etti. Mao kültür devrimi üzerine düşüncelerini «Küçük Kırmızı Kitap» başlığıyla yayınladı. Bu kitap, ordunun da desteğiyle, kısa sürede milyonlarca kopya olarak çoğaltılarak halka dağıtıldı. Ona göre «Kapitalist yol”u seçen herkese karşı bir çeşit savaş açan Mao, edebiyat ve sanat alanında da yoğunlukla propaganda içerikli sosyalist gerçekçilik akımını savundu.

Mao’un ölümünden sonra Deng Xiao-ping Çin yönetimindeki etkisini arttırarak kontrolü ele aldı. Çin 1978’de Deng Xiao-ping’in yola koyduğu “Reform ve Dışa açılım” politikalarıyla ekonomik bir kalkınma sürecini başlattı. Çin dış dünyaya açılarak teknoloji ve sermayenin yanı sıra piyasa ekonomisi fikrini ve pratiğini benimsedi ve uygulamaya koydu. Deng’in ekonomide uyguladığı liberal politikalar neticesinde Çin 1980’li yıllarda ekonomide kalkınma sürecine girdi. Dışa yönelik olarak neo-liberal döneme geçiş sürecinde izlenecek barışçıl politikalar belirlendi. 1990’lı yıllar da bu politikaların sonuçlarını almaya başladı.

2000’li yıllar Çin’in dünya üretim merkezi haline geldiği yıllardır. Özellikle 2008’deki küresel ekonomik krize kadar Çin çift haneli büyüme rakamlarını sürdürdü. 2008 sonrası eski hızına dönse de 2011 yılından itibaren ciddi iniş çıkışlar yaşamaya başladı. Xi Jin-ping’in devlet başkanlığı koltuğuna oturmasıyla Çin artık yeni bir kalkınma modeli uygulamaya karar verdi ve Eylül 2013’te kimi çevrelere göre 21.Yüzyılın dev ekonomik ve kültür projesi olan “**Bir Kuşak Bir Yol**” olarak da bilinen “**Yeni İpek Yolu Projesi**”ni başlattı. Tam da Çin’in büyüme hızının yavaşladığı ve iç tüketimin canlandırılması gibi tartışmaların ortaya çıktığı bir dönemde başlatılan söz konusu projenin dünya barışı ve milletlerin refahı için ne gibi bir katkı sağlayacağını bekleyip göreceğiz...